

Michael H. Clemmesen, pensioneret brigadegeneral, cand. phil.
Forsvarsakademiets Institut for Militærhistorie

Kronik i Berlingske Tidende 13 09 2005

Den Kolde Krig i radikal optik

Det er sådan set nok godt, at der var andre, der med hjertet var deltagere i Den Kolde Krig

Koldkrigsudredningen lider af to svagheder: For det første er synsvinklen ikke Danmarks deltagelse i Den Kolde Krig, som var de andres. For det andet er dansk forsvar næsten usynligt i udredningen, der bekvemt undlader at inddrage alle aspekter af den militære trussel mod Danmark. Udredningen er en monumental fejring af Det Radikale Venstres 100 års dominerende indflydelse på dansk åndsliv.

Udredningen fra Dansk Institut for Internationale Studier har titlen 'Danmark under den kolde krig'. Den beskriver og diskuterer de ydre vilkår og interne politiske reaktioner gennem de første godt 40 år af NATO-medlemskabet.

Værket har to meget danske karakteristika. *For det første* er synsvinklen absolut ikke landets *deltagelse* i den kolde krig, dvs. inddæmningen af den anden statsbårne totalitære misforståelse i det tyvende århundrede, kommunismen. Danmark beskrives - med fingrene krydsede - som et fuldgodt NATO-medlem, på trods af, at medlemskabet var og forblev en tøvende, modstræbende reaktion på en ubehagelig nødvendighed. Det var absolut ikke hjertets valg. Det var ikke mindst klart tilfældet i det samfundsbyggende og -bærende parti, Socialdemokratiet. Her var det kun få ledende politikere, herunder ikke mindst H.C. Hansen, der havde hjertet næsten helt med på grund af deres indædte had til totalitære regimer og deres danske håndlangere. Danskerne følte sig aldrig som deltagere i konflikten. De så sig som ofre, mulige ofre. Det var stormagternes konflikt, hvor vi desværre havde behov for den ene part. Den kolde krig var de andres.

For det andet er dansk forsvar næsten usynligt i udredningen. Dette på trods af, at et af de væsentlige instrumenter i konfrontationen i Europa var militærapparaternes mulige evne til at kunne forsvare eller angribe. Dette er tilfældet, selvom forskerne er blevet bedt om at vurdere den militære trussel mod landet. Det var for de danske beslutningstagere indlysende, at vore muligheder intet havde at gøre med *dansk* militær formåen. Det viste historien. Det var blevet illustreret af nederlaget i 1864. Eftervirkningerne og de næste 50 års indenrigspolitiske kamp endte med at gøre forsvarets størrelse og anvendelse til et afgørende stridsemne i Danmark. Det delte de konserverende og de reformerende politiske kræfter, som snart dominerede både indenrigspolitik og verdenssyn. Blandt reformatorerne – det radikale venstre, socialdemokratiet –

blev det hurtigt til religion, at det der militær *ikke kunne nytte*. Dette ændredes ikke af de traumatiske oplevelser under Anden Verdenskrig. Det skyldes også, at opfattelsen af 9. april 1940, stadig var helt præget af den Parlamentariske Kommissions korte perspektiv. Perspektivet og den altid manglende sammenligning med 1909-18 udelukkede, at man så – og ser - andre militære alternativer til, hvad der skete, end en heroisk, men idiotisk, symbolsk selvopofrelse. Selv de mange 'Aldrig mere en 9. april'-tilhængere vidste og erkendte dybt i sjælen, at det ville være umuligt for Danmark at gøre mere end en symbolsk forskel med egne militære midler. Selv Vesttysklands oprustning fra midten af 1950erne opfattede danskerne ikke som noget, der ændrede denne dybt indgroede forståelse af landets muligheder. Danskerne dimensionering af deres historie gjorde, at vi så fundamentalt anderledes på Forsvarets rolle og muligheder end vore nordiske nabolande og de fleste andre europæiske småstater. Kun irernes syn på egne militære muligheder har visse fællestræk med danskernes. Som salig Erik Seidenfaden så klart udtrykte det, var Forsvarets opgave begrænset til at være et hornorkester på græsplænen foran Det Hvide Hus. Politikerne skulle blot sikre sig, at NATO – dvs. amerikanerne – lige netop, med lidt velvilje kunne se orkestret. Vi gav dem jo også blandt andet derfor Grønland at stå på.

I den kolde krigs første år, indtil 1958, sikrede den indenrigspolitiske situation og tæt allieret interesse og massiv materielstøtte Forsvarets professionelle ledelse en rolle. Denne rolle forsvandt i de næste 30 år, hvor man indtil 1988 reelt ikke inddrog den danske militære sagkundskab seriøst i dimensioneringen og den overordnede sammensætning af 'hornorkestret'. Forsvaret blev henvist til at lege 'militært teknisk' indenfor den afstukne sandkasse af penge og værnepligtsslængde, stille, loyalt, bureaukratisk velopdraget, uden at forstyrre det politiske spil. Man viste dog det hensyn ikke at demoralisere generaler og admiraler ved åbent at fortælle dem, at man i øvrigt betragtede det som ret ligegyldigt, hvordan de forberedte orkestret. Det var kun vanskeligt at håndtere de problemer, der opstod, når Forsvaret pegede på, at det donerede materiel ikke levede evigt, det måtte afløses som forældet og nedslidt. Afløsningen blev i den danske samtid kaldt oprustning, og fandt derfor kun sted meget tøvende, modvilligt, og langsomt.

Truslen var ikke dimensionerende for Forsvaret, for den kunne man jo alligevel ikke gøre noget ved. Den kolde krigs udfordringer til dansk politik kom fra USA, som bekvemt nok var optaget af Vietnam-krigen indtil 1975. 'Afspændingen' gav ro og fred. Forsvaret fik lov at lege med 'krisestyring' af helt verdensfjerne scenarier, lokale små udgaver af Cubakrisen. Værnene kunne også selv sænke beredskabet og tilpasse sig 'den samfundsskabte virkelighed'. Det nød Forsvarets personel meget, og man har aldrig professionelt anfægtet og frigjort sig fra de dengang opnåede privilegier. Vi skulle blot have og fik 'ro om Forsvaret'. Men USA blev jo 'frigjort' fra Vietnam og begyndte fra 1975 til 1988 igen at vise interesse for Europa. Det udfordrede den afslappede tingenes tilstand, hvilket registres i DIIS-udredningen. Den vælger helt entydigt at placere sit hovedfokus på beskrivelsen af det spændende spil mellem den til tider interesserede befolkning og partierne, spillet partierne imellem samt mellem

parlament, regering og embedsmændene. Den ydre verden ses som mest interessant i diskussionen af dens åbne og mulige skjulte indflydelse på den her, ideelt set, autonome tilpasningsproces. Dette fokus var rent faktisk også, hvad den nuværende regering bad DIIS om, da man udvidede arbejdets kommissorium til også at dække det indenrigspolitiske forløb.

Det udvidede kommissorium indeholdt dog fortsat kravet om en behandling af alle aspekter af den militære trussel mod Danmark under hele den kolde krig samt en behandling af den ydre ramme for denne trussel. Regeringen bad altså om en behandling af den trussel, der aldrig havde haft en styrende eller dimensionerende indflydelse på dansk politik under de fyrré års konfrontation. At forskerne så analysen af den militære trussel som noget sekundært, uafhængigt, symbolsk var i den forstand logisk, på trods af, at regeringen som sin forgænger direkte bad om, at emnet skulle dækkes. Forskerne vidste, hvad de troede, at ethvert fornuftigt dansk, modent akademisk menneske af deres generation havde forstået, at truslen var en fundamentalt set ret irrelevant blindtarm i forhold til det spændende hovedtema. De ville jo kunne anklages for et 'militaristisk syn' på politikken – noget værre er utænkeligt - hvis de som danske forskere skulle give udtryk for, at danske militære forhold kunne have nogen rolle i behandlingen af den militære trussel. Man så og behandlede kun i meget begrænset omfang truslen i sin internationale sammenhæng, på trods af, at kommissoriet rent faktisk bad om netop dette. Trusselsafsnittet blev spændende ved at iblande konspirationspåstande. Under den kolde krig forstod man, at det nok var bedst, trods alt, at give de 'militærteknisk' sagkyndige en vis autonomi i 'sandkassen'. I udredningens analyse af truslen blev disse 'militærtekniske' bidrag set som irrelevante. Ikke at inddrage dem skabte også en større frihed til at placere sig som så neutralt og USA-kritisk, som man følte var ret og rimeligt. Man kunne jo nu tillade sig helt at glemme, at Danmark var 'krigsdeltager' på den heldigvis overlevende side fra 1949 til 1989.

Det er sådan set nok godt, at der var andre, der med hjertet var deltagere i den kolde krig. Udredningen blev, som denne kronik, skrevet af generationen, hvis undervisning i gymnasiet var baseret på Peter Munchs historiebøger. Den er en passende monumental måde at fejre hans og det radikale venstres 100 års dominerende indflydelse på dansk åndsliv.